

JOHTIMEN PRODUKTIIVISUUDEN VAIKUTUS SUOMEN KIELEN
VOKAALIVARTALOMUOTOJEN HYVÄKSYTTÄVYYTEEN

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
12.1.2019

Inka Keränen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe	1
1.2. Aikaisempi tutkimus	2
2. TEORIA	5
2.1. Tutkimuksen johtimet ja produktiivisuus	5
2.2. Vokaali- ja konsonanttivartalot	7
3. AINEISTO JA SEN KERUU	11
4. ANALYYSI	13
4.1. Superlatiivijohdokset	13
4.2. <i>-tOn</i> -johdokset	15
4.3. <i>-llinen</i> -johdokset	17
4.4. <i>-(e)liAs</i> -johdokset	18
4.5. Yhteenveto	19
5. PÄÄTÄNTÄ	22
LÄHTEET	24
LIITE	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe

Kandidaatintutkielmani aihe liittyy suomen kielessä tapahtumassa olevaan muutokseen, jossa konsonanttivartaloit alkavat korvautua vokaalivartaloisilla muodoilla. Käytän ilmiöstä tässä tutkielmassa myös nimitystä vokaalivartaloistuminen. On huomattu, että suomen kielessä on tapahtumassa hidas morfologinen muutos, jonka seurauksena konsonanttivartaloit ovat väistymässä vokaalivartaloitien tieltä, esimerkiksi *uusi* : *uut+ta* ~ **uute+a*. On selvää, että muutos on ollut käynnissä jo pitkään ja se tapahtuu hyvin hitaasti. (Paunonen 2003: 201–203.) Perehdyn tutkielmassani siihen, kuinka hyväksyttävänä vokaalivartalomuotoja pidetään johdoksissa. Metodina käytän kyselytutkimusta.

Suomen kielessä on yksi- ja kaksivartaloisia sanoja. Suomen sanavartaloit on nimetty loppuäänteensä mukaan, ja sanat ovat joko ainoastaan vokaalivartaloisia tai sekä vokaalivartaloisia konsonanttivartaloisia (Hakulinen 1979: 78). Kaikilla suomen kielen taipuvilla leksemeillä on siis vokaaliin päättyvä vokaalivartalo. Sanoja, joilla on ainoastaan vokaalivartalo, kutsutaan yksivartaloisiksi. Kaksivartaloisilla sanoilla sen sijaan on vokaalivartalon lisäksi myös konsonanttivartalo. (Koivisto 2013: 101.) Tutkimukseni kohdistuu juuri kaksivartaloisiin sanoihin. Esimerkiksi *olematon*-karitiivijohdoksen vokaalivartalo on *olemattoma-* ja konsonanttivartalo *olematon-*. Sanavartaloista puhun tarkemmin luvussa 2.2.

Rajasin tutkielmani aiheeksi vokaalivartalomuodot nominijohdoksissa. Tarkastelen vokaalivartalomuotojen esiintymistä sellaisissa johdosten partitiivimuodoissa, joiden kuuluu yleiskielen normien mukaan olla konsonanttivartaloisia. Partitiivimuodon valitsin sen vuoksi, että nominien konsonanttivartalo ilmenee aina yksikön partitiivimuodossa. Jos nominilla ei ole konsonanttivartaloa partitiivissa, sillä ei ole konsonanttivartaloa lainkaan (Koivisto 2013: 106). Lisäksi selvitän, millainen vaikutus johdinmorfemien produktiivisuudella on vokaalivartalomuodon hyväksyttävyyteen ja vaikuttaako leksikaalistuminen siihen, miten luontevana muotoa pidetään. Luvussa 2.1. kerron lisää sekä valitsemistani johtimista että johdinten produktiivisuudesta.

Valitsin tarkasteltavaksi kaksi täysin produktiivista johdinta, jotka ovat superlatiivijohdin *-in* : *-impA-* : *-immA-* (VISK 2008 § 300) sekä karitiivijohdin *-tOn* : *-ttOmA-* (VISK 2008 § 292). Kahden produktiivisen johtimen lisäksi tarkastelen yhtä epäproduktiivista ja yhtä karttuvaa johdinta. Epäproduktiiviseen johdostyyppiin *-(e)liAs-* : *-(e)liAA-* kuuluu vain noin 30 sanakirjalekseemiä, eikä se kartu (VISK 2008 § 291). *-llinen-* : *-llis-* : *-llise-* johtimiset adjektiivit ovat enimmäkseen substantiivikantaisia. Niitä on noin 500 sanakirjalekseemiä, ja johdin on karttuva. (VISK 2008 § 276.) Informanttijoukoksi tutkimukseeni päätyi 56 Oulun yliopiston opiskelijaa. Suuri osa heistä on kielten tai logopedian opiskelijoita.

Johdosten vokaalivartalomuodoista ei ole paljoa aiempaa tutkimusta. Katja Västi (Oulun yliopisto) ja Santeri Palviainen (Oulun yliopisto) keräsivät vuonna 2017 Oulun yliopistossa kyselylomakkeella aineistoa vokaalivartaloihin liittyen. Vastikään tehdyssä kandidaatintutkielmassa Sonja Liukkonen (2018) toisti lähes saman kyselytutkimuksen yläkouluikäisille ja vertaili tuloksiaan Palviaisen ja Västin tuloksiin. Eräs Palviaisen ja Västin (2017, 2018) hypoteeseista oli, että vokaalivartalo on sitä todennäköisempi, mitä produktiivisemmaksi morfeemiksi johdin hahmottuu. Tutkimuksessani selvitän, päteekö hypoteesi. Lisäksi tutkin, vaikuttaako johdoksen leksikaalistuminen vokaalivartalon hyväksyttävyyteen. Aikaisemman tutkimuksen pohjalta muodostin seuraavat tutkimuskysymykset:

- Vaikuttaako johdinmorfeemin produktiivisuus siihen, miten luontevina johdosten vokaalivartaloisia muotoja pidetään?
- Vaikuttaako johdoksen leksikaalistuneisuus siihen, miten luontevina produktiivisen johdostyyppin vokaalivartaloisia muotoja pidetään?

1.2. Aikaisempi tutkimus

Tässä luvussa esittelen aluksi kyselytutkimuksia, joissa on tutkittu suomen kielen morfologiaa. Perehdyn myös siihen, millaista tutkimusta morfologian muutoksista on tehty aikaisemmin. Morfologiaa on tutkittu kyselytutkimusmenetelmin melko vähän, vaikka morfologiaa yleisesti ottaen onkin tutkittu paljon. Juuri vokaalivartalomuotojen

esiintymisestä johdoksissa ei ole vielä tehty ollenkaan tarkempaa tutkimusta. Siltä osin tutkimustulokseni täyttävät aukkoa tutkimuskentässä.

Palviaisen ja Västin (2017) sekä myöhemmin Liukkosen (2018) kyselylomakkeissa käsiteltiin viittä johdosta, mutta sen tarkemmin vokaalivartalomuotoja johdoksissa ei ole kuitenkaan tutkittu. Palviaisen ja Västin aineistonkeruu tapahtui siis vuonna 2017 Oulun yliopiston Linnanmaan kampuksella, ja kaikki kyselyyn vastanneet olivat aikuisia. Vastajien joukossa oli opiskelijoita, opetus- ja tutkimushenkilökuntaa sekä muuta henkilökuntaa. (Palviainen & Västi 2017.) Liukkosen (2018) keräsi oman aineistonsa Keminmaan yläkoululta. Kaikki vastanneet olivat yläkouluikäisiä. (Liukkosen 2018: 5.)

Palviaisen ja Västin sekä Liukkosen tutkimusasetelmassa oli kaksi erilaista kyselylomaketta. Monivalintakyselylomakkeessa oli neljä johdoksen vokaalivartaloista muotoa. Nämä johdokset ovat seuraavat: **vanhenea*, **olemattomaa*, **tarvitsetaan* ja **kauneimpaa*. Omaan tutkimukseeni otin tarkasteltavaksi muodot **olemattomaa* ja **kauneimpaa*. Monivalintakyselylomakkeen lisäksi molemmilla oli kyselyssä mukana elisitaatiotesti, jossa käsiteltävänä oli myös *uusin*-superlatiivijohdos. Liukkosen (2018) kandidaatintutkielman elisitointitehtävässä on virke *Tässä kännykässä on kaikkein uusi _____ tekniikkaa edustava näyttö*. Tähän informantilla on ollut mahdollista vastata esimerkiksi muoto *uusinta* tai vaihtoehtoisesti vokaalivartaloineen muoto **uusimpaa*. Yksikään informanteista ei kuitenkaan ole tuottanut norminvastaista **uusimpaa*-muotoa, joten tätä kohtaa ei kummassakaan aikaisemmassa tutkimuksessa ole analysoitu.

Morfologian tutkimisesta kyselytutkimusmenetelmin löytyi kaksi kandidaatintutkielmaa, jotka molemmat on tehty Oulun yliopiston suomen kielen oppiaineessa. Liukkosen (2018) lisäksi kyselytutkimusmenetelmin morfologiaa on tutkinut kandidaatintutkielmasaan Paul-Thor Holmberg (2015). Holmberg on tutkinut sisä- ja ulkopaikallissijojen välisiä valintaperusteita Oulun kulttuuripaikannimistössä.

Edellisten lisäksi Jussi Ylikoski on tutkinut vuonna 2003 ja 2004 kyselylomakemenetelmin suomen **tekees-* ja **tekeen-*verbimuotoja. Ylikosken kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 386 informanttia, joten hänen aineistonsa on huomattavasti laajempi kuin omani. Lisäksi Ylikosken kyselyssä informantin ikä oli tiedossa. Kyselyyn vastasi peräti neljän

eri yliopiston suomen kielen perus- tai aineopintoja suorittavia opiskelijoita, sekä 53 tutkijaa. (Ylikoski 2005: 192–193.)

Terho Itkonen (1957) on tutkinut 1950-luvulla kyselytutkimusmenetelmin suomen sija-
muotoja. Itkonen tarkasteli kyselylomakkeen avulla monikon illatiivia, partitiivia ja ge-
netiiviä. Itkosen kyselylomakkeessa oli rinnakkain äännelaillinen ja analoginen monik-
komuoto, esimerkiksi *ammateita* ja *ammatteja* sekä *kaupungeiden* ja *kaupunkien*. Tutki-
muksen koehenkilöinä oli ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelijoita. Informantteina
toimi 144 opiskelijaa. (Itkonen 1957: 270–274.) Itkosen tutkimus keskittyi siis normin-
mukaisiin analogisiin muotoihin eikä innovatiivisiin, kuten oma tutkimukseni.

Vokaalivartaloiden yleistyminen liittyy kielen morfologisiin muutoksiin. Vokaalivarta-
loisuus kuuluu selkeästi etenkin lapsenkielessä. Klaus Laalo (2011) on tutkinut paljon
lapsen varhaiskieltä. Laalo (2011: 235) toteaa, että vokaalivartaloisuus nousee puhumaan
opettelevan lapsen puheessa selvästi esiin muun muassa siksi, että vokaalivartaloinen par-
titiivimuoto on helpompi kuin sen vakiintunut konsonanttivartaloinen muoto. Tällä help-
poudella tarkoitetaan sitä, että vartalon ja päätteen raja on selkeästi hahmotettavissa.

Morfologian muutoksia on tutkittu kielitieteessä paljon kautta aikojen. Nostan esiin muu-
taman esimerkin morfologian tutkijoista. Paunonen (2003: 188) on tutkinut morfologisia
muutosmekanismeja ja sanoo, että jokin kielen osa on aina muutoksen alaisena, koska
kieli on muuttuva ilmiö. Toinen merkittävä kielentutkija on Fertig (2013), joka on tutkinut
kielen analogiaa ja morfologian muutosta. Näiden lisäksi muun muassa Kuparinen (2015,
2018) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Helsingin puhekielen infinitiivien variaatiota
ja muutosta.

2. TEORIA

Luvussa 2.1. kerron, mitä produktiivisuudella tarkoitetaan johto-opissa ja millä tavoin valitsemani johtimet sijoittuvat produktiivisuuden jatkumolle. Esittelen myös tarkemmin tutkimukseen valitsemani johdostyyppit sekä johdokset. Lisäksi kerron, mitä leksikaalistuminen on ja miten se vaikuttaa johdoksiin. Luvussa 2.2. kerron suomen kielen sanavartaloista. Esittelen vokaali- ja konsonantivartaloiden erot sekä perehdyn vokaalivartaloisuuden ilmiöön tarkemmin.

2.1. Tutkimuksen johtimet ja produktiivisuus

Ison suomen kieliopin verkkoversion (2008 § 164) mukaan produktiivisuus on asteilmiö. Produktiivinen-nimitystä käytetään ainoastaan täysin tai hyvin produktiivisista johdinryhmistä. Johdostyyppin produktiivisuuteen liittyy vahvasti säännöllisyys ja kattavuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että johdoksen kantasanaksi käy periaatteessa mikä tahansa sana kantasalle mahdollisesta sanaluokasta. Produktiivisuudesta voidaan erottaa muun muassa seuraavanlaisia asteita: täysin produktiivinen – jossain määrin/puoliproduktiivinen – lievästi produktiivinen – satunnaisesti produktiivinen – epäproduktiivinen. (VISK 2008 § 164.) Produktiiviselle johdostyyppille ominaista on muun muassa se, että

- johdoksen morfologiset osat sekä niiden merkitykset ovat erotettavissa
- lekseemien muodostus on yleensä säännöllistä
- johdoksen kantana on yleensä lekseemiä edustava sanavartalo, eli produktiivisen tyyppin johdos ei yleensä ole kantasaton
- johdostyyppin lekseemit ovat merkitykseltään säännöllisiä ja keskenään yhdenmukaisia. (Koivisto 2013: 239–240.)

Kuten produktiivisuus myös leksikaalistuminen on asteilmiö. Leksikaalistumisessa useasta morfeemista koostuva yksikkö kehittyy yhtenäisemmäksi kokonaisuudeksi (VISK 2008 § 166). Kehitykseen liittyy yksiköiden tiivistyminen, joka voi koskea sekä muotoa että merkitystä. Kun sana leksikaalistuu, se siis kehittyy morfologisesti tai semanttisesti jakamattomaan ja läpinäkymättömään suuntaan. On myös mahdollista, että useampi sana tiivistyy yhdeksi sanaksi. Leksikaalistumisen prosessia voi luonnehtia yhdellä sanalla kiteytymiseksi. Leksikaalistumisen läpi käynyt sana, leksikaalistuma, on siis alkujaan

monimorfeeminen sana, joka on muutoksen takia kiteytynyt yksimorfeemiseksi. Esimerkissä (1a–c) esittelen leksikaalistuneita johdoksia, joiden alkuperäiset kantasanat ovat vielä tunnistettavissa. Esimerkissä (2a–b) esittelen sellaisia leksikaalistuneita johdoksia, joiden kantasanaa ei enää ole olemassa itsenäisenä lekseeminä. (Koivisto 2013: 345–346.)

- (1) a. *tottua* < *tosi*
 b. *lähettää* < *lähteä*
 c. *entinen* < *ensi*
- (2) a. *lokoisa* < **loko*
 b. *horros* < *?hortaa*

Tutkimukseen valitsemani johtimet ovat superlatiivijohdin *-in* : *-impA-* : *-immA-* (VISK 2008 § 300), karitiivinen johdin *-tOn-* : *-ttOmA-* (VISK 2008 § 292), sekä possessiiviset adjektiivijohtimet *-(e)liAs-* : *-(e)liAA-* (VISK 2008 § 291) ja *-llinen* : *-llis-* : *-llise-* (VISK 2008 § 276). Jokaisesta johdinryhmästä valitsin tarkasteltavaksi kolme lekseemiä. Näin ollen tarkasteltavia lekseemejä on yhteensä 12. Valitsemistani johtimista superlatiivijohdin sekä karitiivijohdin ovat täysin produktiivisia. Produktiivisten johdinten lisäksi tarkastelen epäproduktiivista *-(e)liAs-*-johdinta sekä karttuvaa eli jossain määrin produktiivista *-llinen-*johdinta.

Otin omaan tutkimukseeni luvussa 1.2. mainituista johdoksista mukaan muodot **olematomaa* ja **kauneimpaa*, koska päätin rajata tutkielman aiheeksi nominijohdokset. Käytin omassa kyselylomakkeessani lekseemejä täysin samoissa virkkeissä, kuin ne Palviaisella ja Västillä (2017) sekä Liukkosella (2018) olivat. Kyselylomakkeestani muodot löytyvät virkkeistä 3 ja 7 (ks. liite).

Superlatiivin johdostyyppistä valitsin lekseemien *kaune+in* < *kaunis*, *suur+in* < *suuri* ja *viimeis+in* < *viimeinen* partitiivien vokaalivartalomuodot. Superlatiivijohdokset ovat komparatiivin (esim. *kaunis* > *kaunii+mpi*) tavoin komparaatiomuotoja, joita käytetään vertailun ilmaisemiseen. Adjektiivilla on yleensä sekä komparatiivi- että superlatiivijohdos. Poikkeuksena kuitenkin *valmis* > *valmiimpi*, **valmein* sekä *viimeinen* > **viimeisempi*, *viimeisin*. (VISK 2018 § 300.) Kielitoimiston sanakirjan (2018 s.v. *viimeinen*) mukaan *viimeinen* tarkoittaa 'järjestyksessä kaikkien muiden jälkeistä', kun taas *viimeisin* 'uusin, tuorein' (KS 2018 s.v. *viimeinen*) tarkoittaa päinvastaista, kuin mitä sen

superlatiivina ('eniten viimeinen') pitäisi tarkoittaa. Tällä perustelen *viimeisin*-superlatiivin leksikaalistuneisuuden.

-tOn-johtimen sisältävät adjektiivit ovat karitiivijohdoksia, jotka ilmaisevat tyypillisesti kantasansa tarkoiteen puuttumista (VISK 2018 § 292). Tästä ryhmästä valitsin tarkasteltavaksi seuraavien johdosten partitiivit: *hyödy+tön* < *hyöty*, leksikaalistunut *via+ton* < *vika* sekä *ole+maton* < *olla*. Verbikantainen *ole+maton* kuuluu oikeastaan karitiivisten *tOn*-johdosten morfologiseen alaryhmään. Johdinaineksen *-mAtOn-* : *-mAttOmA-* sisältävät adjektiivit ovat kieltopartisiippeja. Niissä puuttumisen merkitys ilmenee kantaverbiin kohdistuvana kieltona. (VISK 2018 § 292–293.) *Viaton* on leksikaalistunut johdos, koska sen nykyinen merkitys on eriytynyt alkuperäisestä: *viaton* 'syytön, synnitön, pahaa tarkoittamaton, harmiton' (KS 2018 s.v. *viaton*).

Kolmas valitsemani johdostyyppi on karttuva *-llinen-*, joka on tarkemmin sanottuna yhdysjohdin ja kuuluu *-(i)nen*-johdostyyppin alaryhmään (VISK 2018 § 261, 276). *-llinen*-johdoksista valitsin tarkasteltavaksi lekseemit *pilku+llinen* < *pilkku*, *rauha+llinen* < *rauha* sekä *olee+llinen* < *olla*. Näistä *oleellinen* 'olennainen, jonkin olemukseen keskeisenä kuuluva' (KS 2018 s.v. *oleellinen*, *olennainen*) on merkitykseltään leksikaalistunut.

Viimeisenä johdostyyppinä tarkastelussa on epäproduktiivinen *-(e)liAs-*. Tällä johtimella muodostettuja tarkasteltavia lekseemejä ovat *kivu+lias* < *kipu*, *un+elias* < *uni* ja *koht+elias* < *kohtele-*. Näistä kaksi ensimmäistä ovat nominikantaisia, toisin kuin viimeinen lekseemi, jolla on välittömänä kantasana *(e)le*-johtiminen verbivartalo *koht+ele-*. (VISK 2008 § 291.) Koivisto (2013: 243) sanoo, että epäproduktiiviselle johdostyypille on leimallista sen johdosten leksikaalistuneisuus. Tämän pohjalta totean, että valitsemani *-(e)liAs*-johdokset ovat kaikki jollain tasolla leksikaalistuneita.

2.2. Vokaali- ja konsonanttivartalat

Suomen kielessä on yksi- ja kaksivartaloisia sanoja. Yksivartaloisilla sanoilla on ainoastaan vokaalivartalo (ks. esimerkki (3a–b)), joka päättyy lyhyeen tai pitkään vokaaliin tai diftongiin (Koivisto 2013: 101). Kaksivartaloisilla sanoilla on vokaalivartalon lisäksi konsonanttiloppuinen konsonanttivartalo (ks. esimerkki (4)).

- (3) a. *kala* : ***kala***+*n* : ***kala***+*a*
 b. *laula-* : ***laula***+*n* : ***laula***+*koon*
 (4) *kieli* : ***kiele***+*n* : ***kiel***+*tä*

VISKissä (2008 § 55) huomautetaan, että yksi- ja kaksivartaloisuus ovat sinänsä harhaanjohtava nimityksiä, koska vartalovariantteja voi olla enemmänkin kuin kaksi. Esimerkiksi yksivartaloisella sanalla voi vokaalivartaloista olla erotettavissa heikko- ja vahva-asteinen variantti, joissa voi lisäksi olla muutakin äännevaihtelua (VISK 2008 § 55). Jos vokaalivartalon lopputavun alussa tai lopputavun ja edellisen tavun rajalla on astevaihteluun osallistuva konsonantti tai konsonanttiyhtymä, vokaalivartalo on vahva- tai heikkoasteinen (Hakulinen 1979: 78). Vahva-asteista vokaalivartaloa kuvaan esimerkillä (5) ja heikkoasteista esimerkillä (6). Vartalon loppuvokaaliston äännevaihtelua kuvaa esimerkki (7), jossa monikon *i*-tunnus aiheuttaa vokaalivaihtelua. Kaksitavuisen vartalon lyhyt loppuvokaali *a* edustuu monikon tunnuksen edellä *o*:na, koska vartalon ensi tavussa on laava vokaali *i* (VISK 2018 § 46).

- (5) *rinkka* : ***rinkka***+*a*
 (6) *rinkka* : ***rinka***+*n*
 (7) *rinkka* : ***rinko***+*i*+*ssa*

Tutkimukseeni valitsemistani lekseemeistä kaikki ovat kaksivartaloisia, koska tutkin konsonanttivartaloitten väistymistä vokaalivartaloitten tieltä. Kaikilla tutkimukseeni valitsemillani lekseemeillä on siis sekä vokaali- että konsonanttivartalo. Lisäksi superlatiivijohdoksista voidaan eritellä myös vahva- ja heikkoasteinen vokaalivartalo. Muilla lekseemeille vokaalivartalo on joko vaihteluton tai vaihteluttomasti vahva. Taulukossa 1 esittelen, miten tutkimani lekseemit ryhmittyvät vartaloallomorfien määrän ja laadun mukaan.

TAULUKKO 1. Lekseemien vartaloallomorfit.

Lekseemi	Vahva vokaalivartalo	Heikko vokaalivartalo	Konsonantti-vartalo
KAUNEIN	<i>kauneimpa-</i>	<i>kauneimma-</i>	<i>kaunein-</i>
SUURIN	<i>suurimpa-</i>	<i>suurimma-</i>	<i>suurin-</i>
VIIMEISIN	<i>viimeisimpä-</i>	<i>viimeisimmä-</i>	<i>viimeisin-</i>
	Vaihteluttomasti vahva vokaali-vartalo		Konsonantti-vartalo
OLEMATON	<i>olemattoma-</i>		<i>olematon-</i>
HYÖDYTÖN	<i>hyödyttömä-</i>		<i>hyödytön-</i>
VIATON	<i>viattoma-</i>		<i>viaton-</i>
	Vaihteluton vokaalivartalo		Konsonantti-vartalo
PILKULLINEN	<i>pilkullise-</i>		<i>pilkullis-</i>
RAUHALLINEN	<i>rauhallise-</i>		<i>rauhallis-</i>
OLEELLINEN	<i>oleellise-</i>		<i>oleellis-</i>
KIVULIAS	<i>kivuliaa-</i>		<i>kivulias-</i>
UNELIAS	<i>uneliaa-</i>		<i>unelias-</i>
KOHTELIAS	<i>kohteliaa-</i>		<i>kohtelias-</i>

Hakulisen (1979: 80) mukaan monet seikat viittaavat siihen, että konsonanttivartalot ovat ennen olleet yleisempiä, kuin ne nykyään ovat. Esimerkiksi vielä 1800-luvulla essiivin konsonanttivartaloiset muodot olivat yleisempiä kuin nykyisin (Paunonen 2003: 204). Näitä nykyään jokseenkin tuntemattomia konsonanttivartaloita esittelen esimerkeissä (8) ja (9). Paunonen (2003: 203) sanoo, että vokaalivartalomuotojen yleistymisen on nähtävissä myös siitä, että esimerkiksi joillain partitiiveilla on sekä konsonantti- että vokaalivartaloisen muoto, esimerkiksi *tuomi* : *tuonta* ~ *tuomea*. Näistä rinnakkaismuotoisista partitiiveista käytetään nykyisin lähes yksinomaan vokaalivartaloisia variantteja (Itkonen & Maamies 2012: 56).

(8) *lapsi* : *lapsena* ~ *lasna* ~ *lassa*

(9) *suuri* : *suurena* ~ *suurra*

Vokaalivartaloistuminen on pitkä prosessi, kuten morfologiset seurausmuutokset yleensäkin ovat. Vokaalivartaloiset muodot pyrkivät korvaamaan konsonanttivartaloiset

muodot, koska konsonantivartalaisuus on johtanut morfologisen säännön mutkistumiseen. (Paunonen 2003: 201–203.) Vokaalivartaloiden yleistyminen on myös analoginen prosessi. Lingvistiikassa kielen muutosta nimitetään analogiseksi silloin, kun muutos ei ole äännelakien mukainen, vaan toisen morfologisen mallin mukaan muodostettu (TTP=Tieteen termipankki). Tällaisia analogioita ovat esimerkiksi monikon partitiivi *ammatteja*, jonka äännelallinen muoto on *ammateita*. Analogiset innovaatiot sen sijaan ovat analogisia uudennoksia, jotka poikkeavat norminmukaisesta kielestä. Ne ovat muotoja, joiden voidaan ajatella olevan kielessä mahdollisia, vaikka ne eivät sellaisenaan kuuluukaan normitettuun kieleen. (Fertig 2013: 4.) Tutkimani vokaalivartaloiset partitiivimuodot (esimerkiksi **kauneimpaa*, **rauhallisea*) ovat tällaisia analogisia innovaatioita. Kie-lenkäyttäjät voi ymmärtää muodon, vaikka se ei ole normitetun kielen mukainen.

3. AINEISTO JA SEN KERUU

Keräsin tutkimusaineistoni kyselylomakkeella perjantaina 19.10.2018 Oulun yliopiston Suomen kielen rakenne -kurssin viimeisellä luennolla. Kyselylomakkeeni on monivalintalomake, jossa on yhteensä 24 virkettä. Virkkeistä 12 on täysin normitetun yleiskielen mukaisia. Nämä 12 yleiskielen mukaista virkettä ovat lomakkeessa hämäämässä, jottei informanteille olisi liian selkeää se, mitä tutkin. Lisäsin ne kyselylomakkeeseen, jotta informantit vastaisivat kysymyksiini mahdollisimman intuitiivisesti kielikorvansa mukaan. Liitteessä olen havainnollistanut kyselylomakkeeseen keksimäni esimerkkivirkkeet (ks. liite). Norminmukaiset virkkeet ovat liitteessä lihavoimattomia. Loput 12 virkettä ovat muuten yleiskielisiä, mutta sisältävät innovatiivisen vokaalivartalomuodon. Ne ovat liitteessä lihavoituna. Kaksi virkkeistä (3 ja 7) on suoraan Palviaisen ja Västin aikaisemmasta kyselylomakkeesta, mutta loput olen keksinyt itse. Osan löysin internetin keskustelupalstoilta ja muokkasin ne käyttööni sopiviksi.

Informantteina toimi 56 yliopisto-opiskelijaa. Informanttijoukko koostuu enimmäkseen kielten sekä logopedian opiskelijoista. Kyselylomakkeessa ei kysytty taustatietoja informanteista, joten en voi tarkasti tietää, minkä verran informanteilla on kielitieteellistä taustaa. Oletan kuitenkin suurimman osan informanteista olevan ensimmäisen vuoden opiskelijoita, koska Suomen kielen rakenne -kurssi on tarkoitettu käytäväksi opintojen alkuvaiheessa. Kaikki kyselyyn vastanneet ovat aikuisia. Sain tutkimukseeni 56 vastausta jokaiseen tarkastelemaani lekseemiin, eikä kukaan informanteista jättänyt lomakkeeseen tyhjiä kohtia.

Monivalintalomakkeella tarkoitukseni on saada selville, miten luontevina johdosten vokaalivartaloisia muotoja pidetään. Analysoin, onko johtimen produktiivisuudella ja toisaalta johdoksen leksikaalistuneisuudella vaikutusta siihen, miten hyväksyttävänä vokaalivartaloista muotoa informanttini pitävät. Vertailukohteinani pidän Liukkosen (2018) sekä Palviaisen ja Västin (2017) aikaisempia tutkimustuloksia.

Informanttien tehtävä oli siis arvottaa tiettyjä sananmuotoja sen mukaan, ovatko ne heidän mielestään luontevia vaiko epäluontevia. Alkuperäisessä kyselylomakkeessa lihavoituna olivat ainoastaan yksittäiset lekseemit – ne, joita halusin informanttien arvioivan – virkkeiden sisältä. Liitteessä olen kuitenkin lihavoitunut kaikki 12 virkettä, jotka ovat

tutkimuksessani olennaisia (ks. liite). Lisäksi olen alleviivannut ne lekseemit, jotka alkuperäisessä lomakkeessa olivat lihavoituja. Kyselylomakkeeni tehtävänanto kuuluu seuraavasti:

Arvioi lauseiden **lihavoituja sanoja** sen mukaan, **kuinka luontevalta sana kuulostaa**. Arvioi muotoja asteikolla **1** = täysin epäluonteva, **2** = jokseenkin epäluonteva, **3**= jokseenkin luonteva, **4** = täysin luonteva.

Alkuperäisessä lomakkeessa oli jokaisen esimerkkivirkkeen perässä neljä ruutua ja niiden päällä numerot 1–4. Informantin kuului tehtävänannon mukaisesti raxittaa oman arviomansa mukainen ruutu jokaisen virkkeen kohdalla. Aineistonkeruutilanteessa informanteja pyydettiin täyttämään lomake itsenäisesti ja olemaan miettimättä liikaa sitä, mikä on kieliopin mukaista.

Arviointiasteikko on tarkoituksella 1–4. En halunnut laittaa kyselylomakkeeseen sellaista vaihtoehtoa, jonka mukaan informantin suhtautuminen lekseemiin olisi neutraali. Uskon, että saamani vastaukset ovat luotettavampia tällä tavoin. Jos neutraali suhtautuminen olisi ollut yksi lomakkeen vaihtoehdoista, eivät informanttini välttämättä olisi vastanneet intuitiivisesti kysymyksiin. Jos vaihtoehtona annetaan myös neutraali suhtautuminen, informantin on helppo vältellä pohtimista. Halusin, että jokaiseen kohtaan vastataan juuri se, mitä mieltä kyseisestä lekseemistä vastaaja oikeasti on. Kysymyslomakkeen asettelulla siis johdatellaan informantti vastaamaan niin, että saan analyysilleni vankan pohjan.

Aineistossa on havaittavissa paljon vaihtelevuutta, ja lähes jokaisen tarkastelemani lekseemin kohdalla on jonkin verran eroavaisuuksia informanttien vastauksissa. Olen aineistoon tyytyväinen ja uskon, että aineisto on luotettava, koska kaikki informantit vastasivat itsenäisesti lomakkeeseeni. Lisäksi vastausaika oli melko lyhyt. Sen pohjalta uskallan väittää, että informantit ovat arvioineet kyselylomakkeessa annetut lekseemit spontaanisti kielikorvansa mukaan. Kuten sanottu, aineistoni koostuu 56 lomakkeesta. Tutkittavia lekseemejä on kolme jokaisesta neljästä johdostyyppistä. Näin ollen jokaista johdostyyppiä kohden sain yhteensä 168 vastausta. Tätä lukua käytän analyysissa silloin, kun tarkastelen kokonaiskuva johdostyypeittäin.

4. ANALYYSI

Tässä luvussa käsittelen jokaista johdostyyppiä sekä sen johdosten vokaalivartalomuotoja omassa alaluvussaan. Erittelen saamani tutkimustulokset omiin taulukoihinsa tai kaavioihinsa. Taulukoita käytän sellaisten johdinten kohdalla, joissa informantit olivat melko yksimielisiä vokaalivartalomuodon luontevuudesta, koska taulukot ovat selkein vaihtoehto niissä tapauksissa. Ne johdinryhmät, joiden lekseemit jakoivat enemmän mielipiteitä, esittelen pylväskaavioiden muodossa. Luvussa 4.5. teen yhteenvedon saamistani tuloksista.

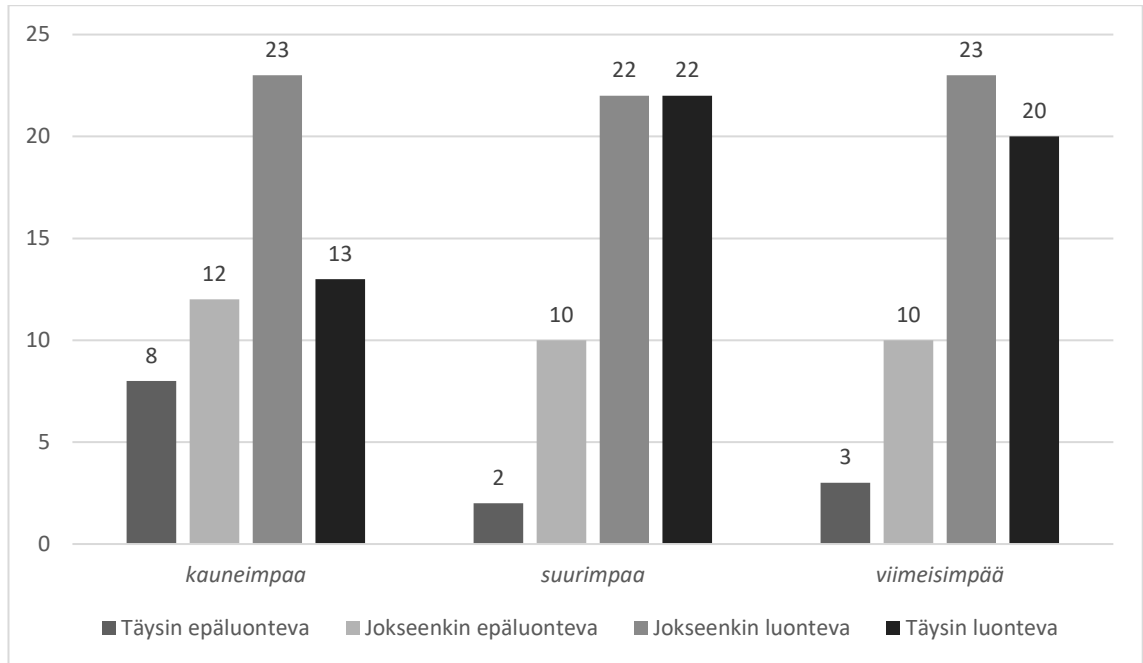
Vertaan saamiani tuloksia sekä Palviaisen ja Västin (2017) että Liukkosen (2018) saamiin tuloksiin. Liukkosen tutkielmassa monivalintalomakkeen arviointi kuuluu seuraavasti: 1 = epäluonteva, 2 = jokseenkin epäluonteva, 3 = jokseenkin luonteva, 4 = luonteva. Taulukko on siis lähes identtinen omani kanssa. Palviaisen ja Västin monivalintalomakkeissa muotoja pyydettiin arvioimaan asteikolla 1 = täysin epäluonteva, 2 = jossain määrin epäluonteva, 3 = jossain määrin luonteva, 4 = täysin luonteva. Käytin tarkoituksella samantaista neljän numeron arviointiasteikkoa, jotta tutkimustulokseni ovat helposti vertailtavissa aikaisempien tulosten kanssa.

Liukkosen monivalintatestin informanttiryhmä koostuu 51 yläkouluikäisestä (Liukkonen 2018: 5). Palviaisen ja Västin kyselytutkimukseen on osallistunut useampi ihminen. Heidän yksinkertaiseen (kyselylomake, jossa on annettu ainoastaan norminvastainen muoto) monivalintalomakkeeseen on vastannut 80 informanttia ja rinnakkaismuodot sisältävään (kyselylomake, jossa on rinnakkain norminmukainen ja -vastainen muoto) monivalintaan 82 informanttia. Pidän kaikkia kerättyjä aineistoja vertailukelpoisina ja hyödynnän niitä analyysin aikana.

4.1. Superlatiivijohdokset

Superlatiivijohdin *-in* : *-immA-* : *-impA-* on täysin produktiivinen johdin. Tässä luvussa analysoin superlatiivijohtimen vokaalivartaloisten muotojen hyväksyttävyyttä kyselylomakkeella keräämiäni vastausten perusteella. Muodot, joita käsittelen tässä luvussa, ovat **kauneimpaa*, **suurimpaa* ja **viimeisimpää*. Pohdin, poikkeavatko leksikaalistuneen

**viimeisimpää*-muodon saamat arviot kahden muun johdoksen arvioista. Kuvioon 1 olen merkinnyt kyselylomakkeella saamani vastaukset. Muoto **kauneimpaa* on mukana myös Palviaisen ja Västin (2017) sekä Liukkosen (2018) tutkimusaineistossa, joten vertaan kyseisen johdoksen kohdalla saamiani tuloksia heidän tuloksiinsa.

KUVIO 1. Superlatiivijohdosten vokaalivartalomuotojen luontevuus.

Kuviosta 1 näkee, että superlatiivijohtimella muodostetuissa johdoksissa esiintyvät vokaalivartalomuodot ovat informanttieni mielestä suurimmaksi osaksi jokseenkin tai täysin luontevia. Tulokset eivät oikeastaan ole yllättäviä, koska myös Palviaisen ja Västin (2017) sekä Liukkosen (2018) saamista tuloksista (silloin, kun on kysytty **kauneimpaa*-johdoksesta) näkyy, että superlatiivijohdoksen vokaalivartaloinen muoto on yleisesti ottaen jokseenkin tai täysin luonteva.

Kuvio 1 osoittaa, että muodon **kauneimpaa* kohdalla suurin osa tutkimukseni informanteista (41 %) oli sitä mieltä, että muoto on jokseenkin luonteva. Täysin luontevana sitä piti 13 ihmistä (23 %). Jokseenkin epäluontevaksi sen mielsi 12 vastaajaa (22 %) ja täysin epäluontevaksi vain 8 (14 %). Palviaisen ja Västin (2017) tutkimustulokset kertovat, että 25 % vastaajista piti muotoa täysin luontevana. Vain 10 % piti sitä täysin epäluontevana. Saamani tulokset ovat näin ollen lähes samat kuin Palviaisella ja Västillä. Liukkosen (2018) tutkielmassa informanteina toimi 51 yläkouluikäistä. Omiin tuloksiini sekä Palviaisen ja Västin tuloksiin verrattuna Liukkosen tulokset olivat hieman erilaisia, sillä

Liukkosen informanteista suurempi osa piti muotoa täysin luontevana. Liukkosen 51 informantista jopa 20 (39 %) sanoi, että **kauneimpaa* on täysin luonteva, ja vain kaksi informanttia (4 %) sanoi sen olevan täysin epäluonteva (Liukkonen 2018: 13). Kun aikaisempia tuloksia vertaa rinnakkain omien tulosteni kanssa, voi selvästi huomata, että nuoret ja aikuiset suhtautuvat vokaalivartalomuotoihin hyvin eri tavoin. Näyttää siltä, että nuoret yläkouluikäiset informantit hyväksyvät vokaalivartaloiset muodot hieman helpommin kuin aikuiset.

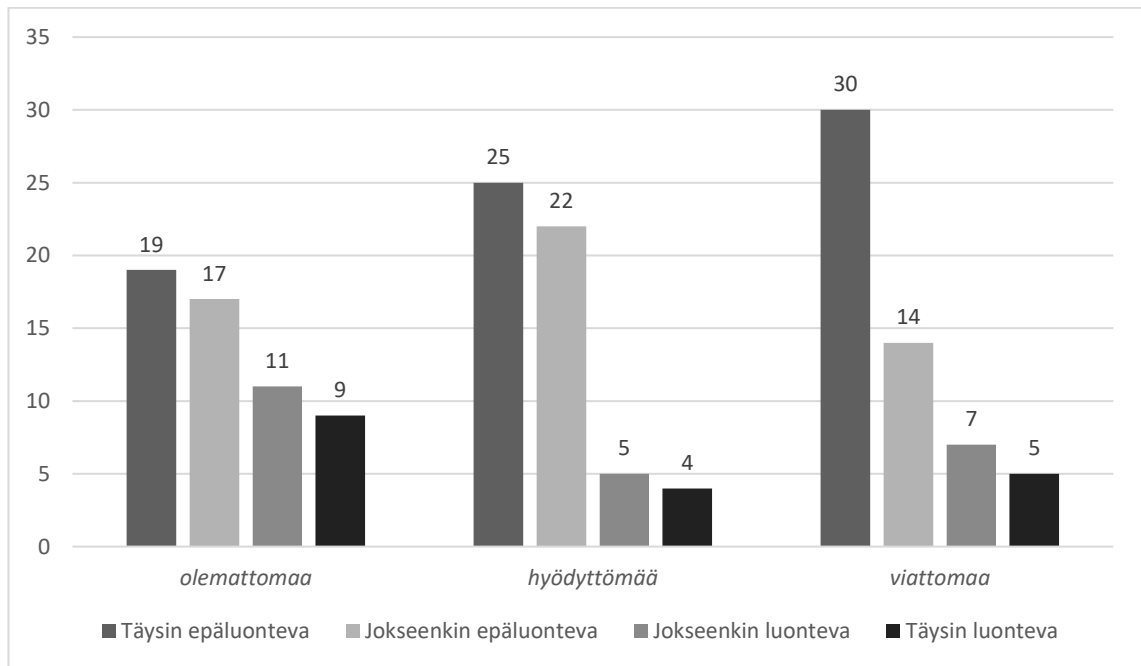
Palviaisen ja Västin (2017) aineistosta näkee, miten eri tavalla informantit suhtautuvat **kauneimpaa*-muotoon silloin, kun sen rinnalle on annettu norminmukainen *kauneinta*-superlatiivimuoto. 80 informantista vain 8 sanoi muodon olevan täysin epäluonteva, kun annettuna oli pelkkä vokaalivartaloinen muoto. 57 informanttia arvotti muodon täysin tai jossain määrin luontevaksi. Kun vokaalivartaloisen muodon rinnalle annettiin norminmukainen konsonanttivartaloinen muoto, vastaukset muuttuivat. Tällöin enää 10 informanttia piti muotoa täysin luontevana. Yli puolet piti muotoa täysin tai jossain määrin epäluontevana. (Palviainen & Västi 2017.)

Kuvio 1 osoittaa, että **suurimpaa*-johdoksen kohdalla jopa 44 informanttia (79 % vastaajista) piti muotoa jokseenkin tai täysin luontevana. Vain kaksi informanttia sanoi muodon olevan täysin epäluonteva. Myös muodon **viimeisimpää* kohdalla enemmistö – 43 informanttia, eli 77 % vastaajista – vastasi muodon olevan jokseenkin tai täysin luonteva. Saamieni vastausten perusteella voinkin todeta, että produktiivisella superlatiivijohtimella muodostettujen johdosten vokaalivartaloiset muodot ovat yleisesti ottaen hyväksyttäviä, sillä niitä pidettiin melko luontevina. Leksikaalistuneen **viimeisimpää* arvioit eivät kuitenkaan juuri poikenneet muista kahdesta johdoksesta.

4.2. *-tOn*-johdokset

Karitiivinen johdin *-tOn-* : *-ttOmA-* on superlatiivijohtimen tavoin täysin produktiivinen. Tässä luvussa käsittelemäni muodot ovat **olemattomaa*, **hyödyttömää* ja **viattomaa*, jotka olen koennut kuvioon 2. Muoto **olemattomaa* on myös Palviaisen ja Västin (2017) sekä Liukkosen (2018) tutkimusaineistossa, joten vertaan kyseisen johdoksen kohdalla

saamiani tuloksia heidän tuloksiinsa. Tarkastelen myös, poikkeavatko leksikaalistuneen **viattomaa*-muodon saamat arviot kahden muun johdoksen saamista arvioista.

KUVIO 2. *-tOn*-johdosten vokaalivartalomuotojen luontevuus.

Kuten kuvio 2 osoittaa, vokaalivartaloisia *-tOn*-karitiivijohdosten partitiiveja pidetään yleisesti ottaen melko epäluontevina. Reilu enemmistö (76 %) tutkimukseni informanteista piti muotoja jokseenkin tai täysin epäluontevina. Jokseenkin tai täysin luontevina muotoja piti siis vain 24 %. Tässä johdostyyppissä 168 vastauksesta 74 (44 %) sanoi muotoja täysin epäluontevaksi. Informanteista 53 (32 %) sanoi johdosten olevan jokseenkin epäluontevia, 23 (14 %) piti niitä jokseenkin luontevina ja vain 18 (11 %) täysin luontevina.

Kuviosta 2 voi huomata, että leksikaalistuneen **viattomaa*-johdoksen kohdalla 30 informantia (54 % vastaajista) oli sitä mieltä, että muoto on täysin epäluonteva. Tässä kohdassa leksikaalistuneen muodon saamat äänet eroavat melko lailla superlatiivijohtimen leksikaalistuneen **viimeisimpää*-muodon saaneista äänistä, sillä **viimeisimpää*-muotoa pidettiin paljon luontevampana (ks. kuvio 1). Tässä johdosryhmässä leksikaalistunut **viattomaa*-muoto sai enemmän täysin epäluonteva -vastauksia kuin muut kaksi muotoa.

**Olemattomaa*-johdoksen kohdalla äänet jakautuivat melko tasaisesti, kuten kuviosta 2 on nähtävissä. Tästä johdostyyppistä **olemattomaa* sai eniten täysin luonteva -vastauksia.

Omien sekä aikaisempien tutkimustulosten valossa lienee hyväksyttävää sanoa, että **olemattomaa* on yleisesti ottaen hyväksyttävä taivutusmuoto. Liukkosen (2018: 13) taulukosta näkee, että 30 informanttia 51:stä (59 %) piti **olemattomaa* joko täysin tai jokseenkin luontevana. Tutkimuksessani muodon **olemattomaa* saamat vastaukset jakautuivat seuraavasti: täysin luonteva 16 %, jokseenkin luonteva 20 %, jokseenkin epäluonteva 30 % ja täysin epäluonteva 34 %. Palviaisen ja Västin (2017) yksinkertaisessa monivalintalomakkeessa muodon **olemattomaa* saamat tulokset jakautuivat seuraavasti: täysin luonteva 16 %, jossain määrin luonteva 12,5 %, jossain määrin epäluonteva 32,5 % ja täysin epäluonteva 39 %. Sanottakoon, että näistä lekseemeistä **olemattomaa* hyväksyttiin tutkimukseni informanttien keskuudessa hieman helpommin kuin muodot **hyödyttömää* tai **viattomaa*.

4.3. -llinen-johdokset

Yhdysjohdin -llinen- : -llis- : -llise- on karttuva. Tässä luvussa analysoin muotojen **rauhallisea*, **pilkullisea* ja **oleellisea* hyväksyttävyyttä kyselylomakkeella keräämiäni vastausten perusteella. Muotoa *oleellinen* tarkastelen leksikaalistuneena johdoksena. Taulukkoon 2 olen koonnut informanttien vastaukset.

TAULUKKO 2. -llinen-johdosten vokaalivartalomuotojen luontevuus.

Johdoksen partitiivi	Täysin epäluonteva	Jokseenkin epäluonteva	Jokseenkin luonteva	Täysin luonteva
<i>rauhallisea</i>	53	2	1	0
<i>pilkullisea</i>	53	3	0	0
<i>oleellisea</i>	50	6	0	0
Yhteensä	156	11	1	0

Kuten taulukosta 2 on nähtävissä, vain kolme ihmistä oli sitä mieltä, että **rauhallisea* ei ole täysin epäluonteva muoto. Jopa 95 % informanteista oli siis sitä mieltä, että se on täysin epäluonteva. Kaksi ihmistä vastasi sen olevan jokseenkin epäluonteva ja yksi sanoi sen olevan jokseenkin luonteva muoto. Kukaan ei ollut sitä mieltä, että *rauhallisea* olisi täysin luonteva muoto.

Taulukosta 2 näkee, että vokaalivartalomuotoa **pilkullisea* pidettiin prosentuaalisesti vielä epäluontevampana kuin **rauhallisea*-muotoa. Informanteista jälleen 95 % oli sitä mieltä, että se on täysin epäluonteva. Loput 5 % arvioi sen olevan jokseenkin epäluonteva. Ero on kuitenkin merkityksetön, koska molempien johdosten kohdalla 53 informanttia sanoi muodon olevan täysin epäluonteva. **Rauhallisea*-muodon kohdalla yksi informantti oli vastannut vokaalivartalomuodon olevan jokseenkin luonteva, mutta muuten tulokset olivat lähes samat, kun vertaa muotoja **rauhallisea* ja **pilkullisea*.

Leksikaalistunut **oleellisea*-muoto sai edellisistä hieman eroavat arviot (ks. taulukko 2). Informanteista 50 (89 %) arvioi muodon täysin epäluontevaksi. Loput 6 informanttia (11 %) sanoivat muodon olevan jokseenkin epäluonteva. Erot olivat siis todella vähäisiä. Vastausten perusteella voi sanoa, että *-llinen*-johtimiset partitiivin vokaalivartalovariantit eivät ole luontevia. Vastaajista 93 % oli sitä mieltä, että *-llinen*-johdosten vokaalivartaloiset muodot ovat täysin epäluontevia ja yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki olivat sitä mieltä, että *-llinen*-johdosten vokaalivartalomuodot ovat täysin tai jokseenkin epäluontevia.

4.4. *-(e)liAs*-johdokset

Tässä luvussa käsiteltävä johdin *-(e)liAs-* : *-(e)liAA-* on täysin epäproduktiivinen. Analysoin *-(e)liAs*-johtimella johdettujen vokaalivartaloisten muotojen hyväksyttävyyttä. Tarkastelemani muodot ovat **kivuliaata*, **uneliaata* ja **kohteliaata*. Pidän kaikkia edellä mainittuja johdoksia (*kivulias*, *unelias* ja *kohtelias*) leksikaalistuneina. Taulukkoon 3 olen koonnut informanttien vastaukset.

TAULUKKO 3. *-(e)liAs*-johdosten vokaalivartalomuotojen luontevuus.

Johdoksen partitiivi	Täysin epäluonteva	Jokseenkin epäluonteva	Jokseenkin luonteva	Täysin luonteva
<i>kivuliaata</i>	50	5	1	0
<i>uneliaata</i>	43	11	2	0
<i>kohteliaata</i>	48	8	0	0
Yhteensä	141	24	3	0

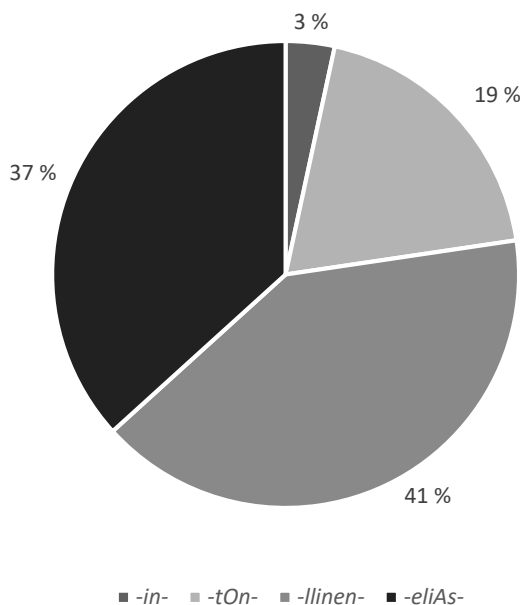
-(*e*)*liAs*-adjektiivijohdosten vokaalivartalomuotojen saamat vastausprosentit poikkesivat jonkin verran *-llinen*-johdosten (ks. luku 4.3. taulukko 2) saamista vastauksista. Yleisesti ottaen -(*e*)*liAs*-johdosten vokaalivartaloiset muodot olivat hiukan hyväksytympiä (ks. taulukko 3). Taulukon 3 pohjalta voi silti sanoa, että myös -(*e*)*liAs*-johtimella tuotettujen johdosten vokaalivartaloisia muotoja pidetään yleisesti ottaen melko epäluontevina. Esimerkiksi muodon **kohteliaata* kohdalla kaikki informantit olivat sitä mieltä, että lekseemi on joko jokseenkin tai täysin epäluonteva. Suuri enemmistö (86 % vastaajista) kuitenkin sanoi, että se on täysin epäluonteva. Muodon **kivuliaata* kohdalla äänet jakautuivat lähes samalla tavalla kuin **kohteliaata*-muodon kohdalla.

Taulukosta 3 näkee, että **uneliaata*-johdos jakoi tästä ryhmästä eniten mielipiteitä. 43 informanttia (77 %) oli sitä mieltä, että vokaalivartaloinen muoto on täysin epäluonteva. 11 informanttia (20 %) taas sanoi, että se on jokseenkin epäluonteva. Loput kaksi informanttia (3 %) totesi muodon olevan jokseenkin luonteva. Jälleen kerran kenenkään mielestä muoto ei ollut täysin luonteva. Tämän johdoksen kohdalla oli kuitenkin eniten hajontaa kaikista kyseisen ryhmän johdoksista.

Vertaillen koko johdostyyppiä prosentuaalisesti voidaan sanoa, että 84 % vastaajista arvioi johdokset täysin epäluontevaksi. Tulos on hieman pienempi verrattuna *-llinen*-johdoksiin (ks. taulukko 2 ja 3).

4.5. Yhteenveto

Analyysini kertoo, että yleisesti ottaen johdostyyppien käyttäytymisessä on melko suurta vaihtelua. Superlatiivijohdosten vokaalivartaloiset muodot mielletään selvästi luontevammiksi kuin muiden johdosten vokaalivartaloiset muodot. Kuviolla 3 havainnollistan, miten johdosten vokaalivartaloiset partitiivimuodot jakautuvat informanttien vastausten perusteella **täysin epäluonteva** -luokaan. Päätin käyttää yhteenvetoluvun taulukossa muodon epäluontevuutta sen vuoksi, että sen avulla näkee selkeästi ainakin sen, minkä johdostyyppien vokaalivartaloisia muotoja ei mielletä luonteviksi. Tällä tavoin vertailu on selkeintä.

KUVIO 3. Johdostyyppien jakautuminen täysin epäluonteva -luokkaan.

Kuten kuviosta 3 voi nähdä, luontevimpina pidetään selkeästi superlatiivijohtimella muodostettujen johdosten vokaalivartaloisia muotoja. Myös karitiivijohdosten vokaalivartalomuodot näyttävät olevat tutkimukseni informanttien mielestä melko hyväksyttäviä. Saamieni tulosten mukaan epäluontevimpia ovat *-llinen-* johdosten vokaalivartalomuodot. Lähes yhtä lailla epäluontevina pidetään myöskin *-(e)liAs-* johdosten vokaalivartalomuotoja.

Palviaisen ja Västin (2017, 2018) eräs hypoteeseista siis oli, että vokaalivartalo on sitä todennäköisempi, mitä produktiivisemmaksi morfeemiksi johdin hahmottuu. Tutkimustulokseni näyttävät, että hypoteesi voisi olla pätevä. Todistusaineistoa ei vielä kuitenkaan ole riittävästi, jotta voisin todistaa hypoteesin pitävän täysin paikkaansa. Vaikka tutkielmani on vasta pintaraapaisu johdosten vokaalivartalotutkimukselle, tulosten pohjalta voidaan todeta, että täysin produktiivisilla superlatiivi- sekä karitiivijohtimilla muodostettujen johdosten vokaalivartalomuodot olivat informanttien mielestä hyväksyttävämpiä kuin epäproduktiivisemmilla johtimilla muodostetut.

Johdosten leksikaalistuneisuudella ei ollut suurta merkitystä tuloksiin, mutta joitain pieniä eroja kuitenkin oli nähtävissä. *-llinen-* johdosten leksikaalistunutta **oleellisea-* muotoa (ks. luku 4.3.) ei ollut arvioitu täysin epäluontevaksi ihan yhtä jyrkästi kuin kahta muuta *-llinen-* johdosta. Leksikaalistuneen **viattomaa* (ks. luku 4.2.) kohdalla 54 % vastaajista

oli sitä mieltä, että muoto on täysin epäluonteva. Pieniä eroja oli siis molempiin suuntiin. Tämän tutkimuksen pohjalta on lähes mahdotonta tehdä varmaa johtopäätöstä siitä, vaikuttaako johdoksen leksikaalistuneisuus siihen, miten luontevina vokaalivartalomuotoja pidetään. Tulosten perusteella voi kuitenkin olettaa, että leksikaalistuminen saattaa vaikuttaa jollain tavalla.

5. PÄÄTÄNTÄ

Tutkin kandidaatintutkielmassani yleiskielen vastaisia vokaalivartalomuotoja sanajohdoksissa. Rajasin tutkielmani aiheeksi vokaalivartalomuodot nominijohdoksissa. Tarkastelen vokaalivartalomuotojen esiintymistä sellaisissa johdosten partitiivimuodoissa, joiden kuuluisi normitetun yleiskielen mukaan olla konsonanttivartaloisia. Partitiivimuodon valitsin sen vuoksi, että nominin konsonanttivartalo ilmenee aina yksikön partitiivimuodossa. Tutkielmaan valitsemani johtimet ovat *-in-*, *-tOn-*, *(e)liAs-* ja *-llinen-*. Valitsin tutkimukseen tarkasteltavaksi seuraavat sananmuodot: **kauneimpaa*, **suurimpaa*, **viimeisimpää*, **olemattomaa*, **hyödyttömää*, **viattomaa*, **rauhallisea*, **pilkullisea*, **oleellisea*, **kivuliaata*, **uneliaata* ja **kohteliaata*.

Halusin selvittää kyselytutkimusmenetelmin, vaikuttaako johdinaineuksen produktiivisuus siihen, kuinka luontevana norminvastaista vokaalivartalovarianttia pidetään. Lisäksi halusin selvittää, onko leksikaalistuneisuudella vaikutusta siihen, kuinka luontevaksi vokaalivartaloisen muoto mielletään. Keräsin aineistoni Oulun yliopiston Suomen kielen rakenne -kurssin luennolla. Informantteina toimi 56 yliopisto-opiskelijaa. Muodostin Palviaisen ja Västin (2017, 2018) hypoteesin pohjalta tutkimuskysymykset, jotka olivat seuraavat:

- Vaikuttaako johdinmorfeemin produktiivisuus siihen, miten luontevina johdosten vokaalivartaloisia muotoja pidetään?
- Vaikuttaako johdoksen leksikaalistuneisuus siihen, miten luontevina produktiivisen johdostyyppin vokaalivartaloisia muotoja pidetään?

Palviaisen ja Västin (2017, 2018) hypoteesi oli, että vokaalivartalo on sitä todennäköisempi, mitä produktiivisemmaksi morfeemiksi johdin hahmottuu. Tutkimustulokseni näyttivät, että hypoteesi voisi olla pätevä. Tutkielmani on kuitenkin vasta pintaraapaisu ilmiön tutkimisen saralla, joten todistusaineistoa ei vielä ole riittävästi, jotta voisin todeta hypoteesin pitävän täysin paikkaansa. Tämän vuoksi ilmiötä olisikin tärkeä tutkia enemmän. Leksikaalistuneisuudella ei yleisesti ottaen ollut suurta vaikutusta vokaalivartaloisen muodon luontevuuteen. Pienen aineiston vuoksi leksikaalistuneisuuden vaikutuksesta on lähes mahdotonta sanoa mitään vedenpitävää tässä vaiheessa. Tutkimusta täytyy jatkaa.

Kieli kehittyy koko ajan, minkä vuoksi useissa suomen kielen osa-alueissa on paljon tutkittavaa, niin myös vokaalivartaloisuudessa. Vokaalivartaloistuminen on ilmiö, joka kielen kehityksen rinnalla kehittyy koko ajan pidemmälle, ja sen vuoksi ilmiön tutkiminen on tärkeää. Seuraavaksi johdosten vokaalivartalotutkimuksessa voisi esimerkiksi laajentaa tutkittavien johdosten joukkoa ja vertailla enemmän eri-ikäisten ihmisten suhtautumista vokaalivartalomuotoihin. Mielestäni kyselytutkimus on erittäin hyvä tapa kartoittaa tällaisia kielen ilmiöitä, mutta myös korpustutkimus voisi olla tarpeen, koska sen avulla saisi varmasti uusia ja erilaisia tuloksia.

LÄHTEET

- FERTIG, DAVID 2013: *Analogy and morphological change*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki: Otava.
- HOLMBERG, PAUL-THOR 2015: *Sisä- ja ulkopaikallissijojen väliset valintaperusteet Oulun kulttuuripaikannimistössä*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- ITKONEN, TERHO 1957: *Mellakoihin vai mellakoihin?* Yleiskielemme eräiden taivutushorjuvuuksien taustaa. – *Virittäjä* 61(3) s. 259–286.
- ITKONEN, TERHO – MAAMIES, SARI 2012: *Uusi kieliopas*. 5., tarkistettu painos. Helsinki: Tammi.
- KOIVISTO, VESA 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KUPARINEN, OLLI 2015: *Kohti ääretöntä. Jäsentyvä infinitiivikonstruktiojoukko Helsingin puhekielessä 1970-luvulta 2010-luvulle*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- KUPARINEN, OLLI 2018: Infinitiivien variaatio ja muutos Helsingissä. – *Virittäjä* 122(1) s. 29–52.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018 (30.11.2018).
- LAALO, KLAUS 2011: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LIUKKONEN, SONJA 2018: Avotulea ei saa sytyttää metsäpalovaaran aikana. *Yläkouluikäisten suhtautuminen suomen kielen vokaalivartaloistumiseen*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PALVIAINEN, SANTERI – VÄSTI, KATJA 2017: *Voisiko tämä olea mahdollinen?* Morfologisten innovaatioiden testattavuudesta. Esitelmä kielitieteen päivillä, Jyväskylä 19.5.2017.
- PALVIAINEN, SANTERI – VÄSTI, KATJA 2018: Konsonantivartalot empiirisissä aineistoissa. Esitelmä kielitieteen päivillä, Helsinki 8.5.2018.
- PAUNONEN, HEIKKI 2003: Suomen kielen morfologisista muutosmekanismeista. Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.),

Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta. s. 187–248. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

TTP = Tieteen termipankki. <http://tieteentermipankki.fi/> (11.1.2019).

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (11.1.2019).

YLIKOSKI, JUSSI 2005: Puhekielen morfologisten ja semanttisten innovaatioiden tutkimusnäkömiä. Esimerkkinä suomen *tekeen-* ja *tekeestyypiset* verbimuodot. – *Puhe ja kieli* (25)4 s. 187–210.

LIITE. Kyselylomakkeen esimerkkivirkkeet.

1. Länsimaissa käytetään yleisesti arabialaisia **numeroja** kymmenkantaisessa lukujärjestelmässä.
2. **Ammattirullalautailijat varoittavat: Skeittaamisen opettelu voi olla erittäin kivuliaata!**
3. Tätä viime vuosien menoa ja uutisointien olemattomaa konkretiaa seuratessa ei ole kauhean luottavainen mieli.
4. Klassinen pianomusiikki on yleensä rentouttavaa ja rauhallisea.
5. Onko laiva jo laiturissa?
6. Runsas ihokontakti auttaa uneliaata vauvaa virkistymään ja luo turvallisuutta.
7. Kuningas viittasi kaikista kauneimpaa heistä tulemaan kuninkaallisen istuimen eteen.
8. **Omenoitten** sanottiin olevan Suomesta, vaikka todellisuudessa ne olivat puolalaisia.
9. Huutelini pihalla varttitunnin, mutta **kissaa** ei näkynyt missään.
10. On kohteliaata kiittää, kun sinua autetaan.
11. **Vaahterojen** lehdet ovat syksyn kaunein asia.
12. Asiantuntija kertoo, että **joutsenia** ennemmin hauen kitaan katoaa sorsanpoikasia tai vesilintuja.
13. **Paidatta** kulkeminen kaupungin kaduilla on hyvin suomalainen näky.
14. **Ovela pikkulapsi syyttää perheen viattomaa koiraa omista sotkuistaan.**
15. Hän kertoi häpeilemättä pitävänsä suurimpaa osaa suomalaisista ylipainoisina.
16. Isoisä tuli viiden matkalaukun kanssa ja asettui heti **taloksi**.
17. Äitini sanoi, ettei kukaan voi elää **ruoatta**.
18. **Maanpetoksesta epäilty upseeri ei näytä vuotaneen Suomen kannalta oleellisea tietoa medialle.**
19. Suomessa riidellään **vallasta**, vaikka päättäjien pitäisi olla huolissaan suuremmista asioista.
20. Koira oli juuri **nukahtamassa**, kun ulkoa kuulunut kova räjähdys herätti sen.
21. **Mummoni sanoi, ettei voi ymmärtää viimeisimpää muotivillitystä, jonka vuoksi nuoret ovat talvipakkasellakin nilkat paljaana ulkona.**
22. Hän otti riskin ja lähti ulkomaille **rahatta**.
23. **Yhtäkkiä metsästä juoksi autotielle kaksi pilkullisea ponia.**

24. Kun käytät suurta ja muuten hyödyttömää jättemateriaalia, parannat pihasi ulkonäköä ja säästät kuluissa.